

29.8.2019

Sosiaali- ja terveysministeriö

STM/2314/2019

Lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi laeiksi työttömyysturvalain 6 luvun 3 a §:n ja 7 luvun 5 a §:n kumoamisesta ja eräiden muiden lakien muuttamisesta aktiivimallin leikkureiden kumoamiseksi

Sosiaali- ja terveysministeriö on pyytänyt lausuntoamme otsikon asiassa, jonka johdosta esitämme seuraavaa.

Esitysluonnoksessa ehdotetaan toteutettavaksi pääministeri Antti Rinteen hallituksen hallitusohjelman mukainen aktiivimallin leikkureiden ja velvoitteiden kumoaminen. Hallitusohjelmassa todetaan, että aktiivimallin leikkuri ja velvoitteet puretaan, kun työllisyysvaikutuksiltaan vastaavista toimenpiteistä on päätetty.

Luonnoksessa esitetään muutettavaksi työttömyysturvalakia siten, että niin kutsuttua työttömyysturvan omavastuupäivin toteutettua aktiivimallia koskevat säännökset kumottaisiin. Työttömyyden alun omavastuuaikaa ei esitetä muutettavaksi. Muilta osin työttömyysetuuden saajia koskevat etuuden saannin edellytykset säilyisivät ennallaan. Esitysluonnoksessa edelleen ehdotetaan, että aktiivimallia koskevien säännösten kumoamisen vuoksi muutettaisiin työttömyysetuuksien rahoituksesta annettuun lakiin ja työttömyyskassalakiin sisältyviä ansiopäivärahan valtionosuutta koskevia säännöksiä.

Esitys liittyy valtion vuoden 2020 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä. Esitys lisää työttömyysetuusmenojen kasvun myötä julkisia menoja arviolta 51,1 miljoonalla eurolla vuodessa vuoden 2020 tasossa.

Esitysluonnos on valmisteltu virkatyönä sosiaali- ja terveysministeriössä. Valmistelusta on kuultu työmarkkinoiden keskusjärjestöjä ml. Suomen Yrittäjät ry:tä. Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2020.

Aktiivimallia koskevat muutokset tulivat voimaan 1.1.2018. Sillä toteutettiin työttömyysturvan omavastuun uudistus, jossa työttömyyden alun omavastuuaikaa lyhennettiin 7 arkipäivästä 5 arkipäivään. Aktiivimallin tavoitteena on lisätä työllisyyttä kannustamalla työttömiä työnhakijoita

aktiivisuuteen ja omatoimisuuteen työnhaussa koko työttömyyden keston ajan. Tavoitteena on lisäksi, että työttömyysetuuden saajat aiempaa enemmän hakeutuisivat myös lyhytkestoiseen ja osa-aikaiseen työhön, millä pyritään ehkäisemään työttömyyden pitkittymistä. Tavoitteena oli muuttaa työttömyysturvajärjestelmää nopeampaan työllistymiseen kannustavaksi niin, että se lisää työllisten määrää 8 000 henkilöllä ja että sen vaikutukset valtiontaloudelle ovat neutraalit.

Aktiivimallin vaikutuksia on selvitetty kolmessa erillisessä selvityshankkeessa, joista kaksi on päättynyt ja yksi jatkuu edelleen syksyllä 2019. Luonnoksen mukaan aktiivimallin suoria työllisyysvaikutuksia koskevat tulokset ovat vaikeasti tulkittavia. Työttömyyden aikainen työnteko ja työttömyydestä poistuminen ovat molemmat yleistyneet aktiivimallin voimaan tulon jälkeen, ja työttömien määrä on vähentynyt huomattavasti aktiivimallin voimassaoloaikana. Näiden muutosten on kuitenkin arvioitu osittain perustuvan juuri yleisen työllisyystilanteen nopeaan paranemiseen. Aktiivimalli on saattanut jonkin verran lisätä osa-aikatyön tekemistä perusturvaetuuksien saajilla sekä edistää ansiopäivärahan saajien poistumista työttömyydestä. Perusturvaetuuksien kohdalla mahdollinen vaikutus voi luonnoksen mukaan kuitenkin sekoittaa työllisyystilanteen paranemiseen ja ansiopäivärahankin kohdalla on epäselvää, onko suhdannetilanne vaikuttanut samalla tavoin vertailuryhmänä käytettyihin lomautettuihin ja kokonaan työttömänä oleviin. Lukumääräarvioita näiden mahdollisten vaikutuksen suuruudesta ei ole. Perusturvaetuuksilla olevilla aktiivimallilla ei näytä olleen vaikutusta työttömyysetuuksilta poistumiseen. Luonnoksen mukaan, koska aktiivimallin vaikutusta ei voi erotella luotettavasti muista syistä johtuvasta työllisyystilanteen muutoksesta, luotettavaa arviota aktiivimallin suorista työllisyysvaikutuksista ei voi tehdä.

Malli on kuitenkin kasvattanut työttömien taloudellisia kannustimia lyhytaikaisten töiden vastaanottamiseen. Aktiivimallin vaikutusarvioinnin väliraportin mukaan työttömyysetuuden saajien aktiivisuus, eli osallistuminen palveluihin ja osittainen työllistyminen, lisääntyi selvästi vuonna 2018 verrattuna aiempiin vuosiin.

Kuten luonnoksessa todetaan, ei aktiivimallin työllisyysvaikutuksista ole vielä käytössä sellaista luotettavaa selvitystä, jonka perusteella voitaisiin tehdä varmoja, tutkimustietoon perustuvia johtopäätöksiä mallin työllisyyttä mahdollisesti jo lisänneistä taikka tulevaisuudessa edelleen lisäävistä vaikutuksista.

Hallitus on ohjelmassaan linjannut, että aktiivimallin leikkuri ja velvoitteet puretaan, kun työllisyysvaikutuksiltaan vastaavista toimenpiteistä on päätetty. Tässä vaiheessa aktiivimallin vaikutuksista ei kuitenkaan ole vielä

riittävästi tietoja. Varmaa on, että aktiivimallin aikana työttömien aktiivisuus on lisääntynyt selvästi. Lainsäädäntöä on myös täsmennetty, kun siinä on havaittu puutteita. Pidämmekin aktiivimallin purkamista ennenaikaisena. Edelleen, mikäli aktiivimalli on tarkoitus purkaa kokonaan, tulisi myös omavastuu-aika palauttaa nykyisestä viidestä päivästä seitsemään. Nyt lausunnolla oleva luonnos esityksestä toteutuessaan sekä mahdollisesti heikentää työllisyyttä että aiheuttaa järjestelmälle merkittäviä kustannuksia eikä sitä siksi pitäisi vielä viedä eteenpäin.

Aktiivimallia purettaessa on tarpeen yhtä aikaa säätää rakenteellisia muutoksia, joiden vaikutus työllisyyteen on yksiselitteisesti positiivinen. Tällainen vaikutus olisi ansiosidonnaisen työttömyysturvan porrastamisella ja lyhentämisellä. Arviomme mukaan näin voisi syntyä noin 20000 uutta työpaikkaa. Samalla on syytä ottaa käyttöön universaali ansioturva eli ansiosidonnainen turva kaikille työttömyysvakuutusmaksuja maksaville. Pitkällä aikavälillä tehokkain tapa lisätä työn tarjontaa on sosiaaliturvareformi, jossa työn vastaanottaminen on kaikissa tilanteissa taloudellisesti kannattavaa. Tämä kannustaisi työvoiman ulkopuolelta työvoiman piiriin.

Kunnioitavasti

Suomen Yrittäjät

Janne Makkula
työmarkkinajohtaja

Harri Hellstén
työmarkkina-asioiden päällikkö